

Superar barreres en l'àmbit de la discapacitat

Jordi JORDANA i ROSSELL

El Conveni sobre els drets de les persones amb discapacitat, conegut com Conveni de Nova York, impulsat per les Nacions Unides i aprovat el 13 de desembre del 2006, vetlla per protegir i assegurar a tot el món el gaudiment ple i en condicions d'igualtat de tots els drets humans i llibertats fonamentals de les persones que pateixen alguna discapacitat, sigui física, mental, intel·lectual o sensorial. Aquesta protecció garanteix la seva participació de manera plena i efectiva en la societat, amb autonomia i en igualtat de condicions i lluny de qualsevol tipologia de discriminació.

Els valors que promulga el Conveni de Nova York són preservats per totes les institucions del nostre país, així com compartits per la ciutadania andorrana. Amb tot, no sempre és tan senzill, no sempre és tan evident, que es compleixin. Les barreres, físiques, ideològiques i psicosocials, que es troben en la vida diària les persones que pateixen alguna discapacitat, són constants. Un parell d'esglaons per entrar en una botiga, un semàfor sense senyal acústic, un panell informatiu amb la lletra massa petita o – perquè també ho són – les dificultats que es troben per accedir a l'oci i la cultura o al món laboral, són exemples de barreres que impacten negativament sobre la seva qualitat de vida i atempten contra la defensa dels seus drets humans, àmpliament reconeguts a la nostra Constitució, alhora que discriminen la seva participació activa a la vida comunitària.

Per això, més enllà de ser-ne part i promulgar els principis recollits al Conveni de Nova York, que Andorra va signar el 2007, va ratificar el 2013 i que va entrar en vigor l'abril de 2014 juntament amb el Protocol opcional al Conveni relatiu als drets de les persones amb discapacitat—, més enllà del compromís implícit com a país amb les persones que presenten alguna discapacitat, cal vetllar per fer-lo complir. També cal informar el col·lectiu dels seus drets i dotar-los dels mitjans escaients per tal que puguin denunciar els drets vulnerats.

Perquè sigui així, a Andorra hem anat desplegant, les darreres dècades, un ordenament jurídic adaptat tant a les nostres especificitats com a estat com a les directrius dels organismes internacionals, sense allunyar-nos en cap moment de l'objectiu essencial de vetllar per la

protecció de les persones amb discapacitat, la igualtat d'oportunitats, el foment de la seva autonomia i la lliure determinació. Aquest marc legal és fruit de cada moment social del país, també de la seva pròpia evolució, així com de la constant adaptació a les demandes dels col·lectius implicats.

Els seus inicis els trobem l'any 1995, amb l'aprovació de la Llei d'accessibilitat, una llei, com diu la seva exposició de motius, per garantir "l'accés a l'entorn i a tots els àmbits de la vida a les persones amb mobilitat reduïda o que pateixen problemes de comunicació a causa de deficiències temporals".

Derivat de la Llei d'accessibilitat, s'ha anat desplegant des de llavors un marc reglamentari i normatiu que l'ha refermat jurídicament. Però, evidentment, parlem d'una llei que té gairebé trenta anys de vida que ha quedat obsoleta tant en aplicació com conceptualment. És per aquest motiu que la darrera legislatura es va començar a treballar en la redacció d'una nova llei d'accessibilitat, que introdueix el concepte d'accessibilitat universal, entenent un concepte més ampli de la discapacitat i també de l'accessibilitat, més enllà de la física o l'arquitectònica –per exemple, la vinculada al món digital, a la justícia, a la sanitat o a l'àmbit financer, així com a l'accés a la informació, entre altres–. Es preveu que la nova llei vegi la llum aquesta legislatura i serà fruit, com no podia ser d'una altra manera, del diàleg i el treball participatiu que s'està duent a terme entre els col·lectius representatius de l'accessibilitat a Andorra: entitats socials, col·legis professionals, organismes, associacions, el Govern i els Comuns.

Tornant a la cronologia legal sobre la protecció dels drets de les persones amb discapacitat, set anys més tard, el 2002, el Consell General va aprovar la Llei de garantia dels drets de les persones amb discapacitat. Es tracta de la llei marc que unifica els principis, terminologia i criteris d'actuació al nostre país per garantir els drets i deures de les persones amb discapacitat, garantir també la igualtat i actuar davant de qualsevol classe de discriminació. Tal com recull l'exposició de motius –aspecte que vull destacar també com a concepte global-, "no es tracta d'una llei marginadora del col·lectiu [...], sinó que vol situar-lo en igualtat de condicions per a l'exercici efectiu dels seus drets i deures".

Així, i com he esmentat amb la Llei d'accessibilitat, l'entrada en vigor d'aquest segon text ha implicat un conseqüent desplegament reglamentari per donar forma a la protecció i inclusió de les persones amb discapacitat. En cito i amplio alguns. D'una banda, el Reglament de regulació del consell nacional de la discapacitat (Conadis), que data del 2003. La Conadis és l'òrgan de participació, consulta, assessorament, seguiment i coordinació en temes relacionats amb la discapacitat. Està presidit pel Cap de Govern, però també compta entre els seus membres amb representants de les entitats del col·lectiu, representants dels Comuns i de la CASS.

Per altra banda, el Reglament de regulació de la Comissió Nacional de Valoració (Conava), i d'establiment dels criteris i els barems per al diagnòstic i valoració de les disfuncions, discapacitats i hàndicaps, del 2004. La Conava és l'organisme encarregat de diagnosticar i valorar les discapacitats i els seus graus, per determinar el dret d'accés als programes, serveis, prestacions i altres actuacions que puguin correspondre a les persones amb discapacitat. Aquest organisme és l'encarregat de qualificar el grau de menyscabament, però a la vegada té la funció d'orientar les persones amb discapacitat, les seves famílies i els organismes

competents sobre les possibilitats i mitjans de què disposen, els serveis i les prestacions més adequats. La Conava depèn del Ministeri d'Afers Socials, i compta entre els seus membres amb un psicòleg, un psiquiatre, un metge rehabilitador, un treballador social i un metge especialista en valoració de la CASS, introduint-se posteriorment una neuropediatra i tècnics de l'àmbit laboral.

Així mateix, el Reglament d'atenció social, de treball de les persones amb discapacitat, també del 2004. Aquest reglament desenvolupa aspectes bàsics de l'atenció social i sociosanitària, com la pensió de solidaritat, o la cotització a la seguretat social en l'àmbit de la discapacitat, entre altres.

Continuant amb l'ordre cronològic, marcat com deia per la pròpia evolució social i també pels compromisos que Andorra ha anat contraient amb la comunitat internacional –recordem que el Conveni de Nova York va entrar en vigor el 2014 -, el 2017 es va aprovar la Llei de mesures urgents per a l'aplicació del Conveni relatiu als drets de les persones amb discapacitat. D'aquesta manera, Andorra adaptava de manera precisa tota la seva legislació en matèria de discapacitat a les directrius de la convenció internacional i es dotava d'un marc jurídic que situa la persona al centre de totes les seves decisions amb la garantia que aquestes es puguin adoptar des de la llibertat absoluta, sempre amb els suports socials i els ajustos raonables necessaris. El text legal va tenir la participació activa i plural d'institucions i entitats públiques, així com també de les associacions en l'àmbit de la discapacitat. El resultat va ser la introducció de millores i actualitzacions a la Llei d'accessibilitat i a la Llei de garantia dels drets de les persones amb discapacitat abans esmentades, però també a la Llei de serveis socials i sociosanitaris, a la Llei d'arrendaments de finques urbanes, a la Llei qualificada del matrimoni, al Codi de relacions laborals (avui Llei de relacions laborals), a la Llei de la seguretat social, a la Llei de regulació dels jocs d'atzar, i a la Llei qualificada d'educació. Perquè més enllà de tot el contingut legal específic i dedicat al col·lectiu de les persones amb discapacitat al qual ens referim en aquesta ponència, la legislació andorrana vetlla evidentment pels seus drets des d'altres lleis fonamentals, les quals són d'espectre ampli i representatiu de tota la societat andorrana.

Per exemple, la Llei de drets i deures dels usuaris i dels professionals del sistema sanitari i sobre la història clínica (2017), que recull en un dels seus articles el dret a la informació de l'usuari del sistema sanitari de les persones que tinguin alguna discapacitat, a través dels mecanismes que millor s'ajustin a les seves necessitats i assegurin la millor comprensió; així com el dret a rebre els suports que puguin precisar per manifestar la seva voluntat i preferències.

Un altre exemple el tenim amb la Llei de l'esport del Principat d'Andorra (2018), que regula l'obligatorietat de les institucions de promoure l'accés a l'activitat física i a la pràctica de l'esport de les persones amb discapacitat, i introdueix l'eliminació de barreres que puguin comportar exclusió o discriminació.

Una altra norma a la qual cal referir-se és la Llei qualificada del règim electoral i del referèndum. El juny del 2021, és a dir la passada legislatura, es va aprovar al Consell General una modificació d'aquesta llei per garantir els drets de les persones amb discapacitat en l'àmbit electoral i donar compliment als compromisos contrets en el Conveni de Nova York. Així, queda garantit que no es pugui inhabilitar cap persona amb discapacitat a exercir el seu

dret a vot, també que Comuns i Govern hagin de facilitar el desplaçament de les persones amb mobilitat reduïda fins als col·legis electorals, i que les persones amb discapacitat puguin sol·licitar que una persona de la seva elecció els presti assistència per votar o, fins i tot, puguin delegar el seu vot.

Totes aquestes mesures ja van ser aplicades a les darreres eleccions generals del 2 d'abril passat, com també la que obliga que tot el material de vot sigui accessible –en Braille, lletra ampliada, lectura fàcil, suport sonor, electrònic o llengua de signes–, així com que també ho siguin les cabines aïlladores, i totes les instal·lacions en general dels col·legis electorals.

Darrerament, la Llei de la persona i de la família, aprovada l'estiu de l'any passat i una de les cabdals de l'anterior legislatura. Aquesta llei adequa de manera definitiva el dret andorrà al principi rector del Conveni de Nova York, que disposa que els estats han de reconèixer que les persones amb discapacitat tenen capacitat jurídica en igualtat de condicions amb les altres, i en tots els aspectes de la vida. La implementació d'aquest principi ha implicat la supressió de la legislació andorrana de la incapacitació o modificació judicial de la capacitat, l'eliminació de les mesures que comportaven la substitució de la voluntat de les persones amb discapacitat i l'obligatorietat d'oferir-los suports per garantir l'exercici dels seus drets en igualtat de condicions.

Fora de l'àmbit estrictament parlamentari, però també com a acció rellevant sobre la matèria desplegada els darrers anys, aquest 2023 ha entrat en vigor la modificació del Reglament de l'accés a l'assistència sanitària pública, per incorporar les persones amb discapacitat (aquelles que han estat valorades per la Conava amb un grau de menyscabament igual o superior al 33%) en el règim del tercer pagador. Són persones que sovint necessiten una assistència mèdica més important i freqüent, i amb aquesta modificació ja no han d'avançar els diners per poder fer ús del sistema sanitari.

Són aquests, en matèria de supressió de barreres físiques, psicosocials i ideològiques, els avenços fets al nostre país –de manera molt esquemàtica–, els darrers trenta anys. Però, evidentment, de barreres encara en queden moltes i de necessitats del col·lectiu, també. Cal seguir avançant, eliminant discriminacions, afavorint igualtats, fent accions de sensibilització, per tal que les persones amb discapacitat s'incloguin plenament a la societat i es garanteixi la seva plena llibertat de drets. Per això, i tal com m'he referit a l'inici, s'està treballant en una nova Llei d'accessibilitat universal, però també en una modificació de la Llei de garantia dels drets de les persones amb discapacitat, més actualitzada al moment i necessitats d'avui. Tot es farà, evidentment, des del diàleg amb les associacions i col·lectius implicats amb un nou canvi de paradigma per part de la societat. Així mateix, està sobre la taula l'elaboració d'un Pla integral de diagnòstic de la discapacitat, i un carnet internacional homologable fora les nostres fronteres.

En qualsevol cas, és indispensable que tot el desplegament legislatiu i reglamentari s'elabori des dels valors inequívocs d'igualtat, inclusió i participació. Sí, però també des del concepte que no és la persona qui presenta la discapacitat, sinó l'entorn, el servei o el producte que necessita, que no està adequadament preparat. Això és el que provoca les barreres, no les persones. I com que això sí que ho podem revertir, és aquí on hem d'actuar. De fet, és responsabilitat de tots, de les institucions, també de tota la població en general, esvair qualsevol impediment que pugui limitar la vida dels ciutadans del nostre país.

Abans de finalitzar m'agradaria agrair la tasca, no sempre senzilla i no massa sovint agraïda, de les associacions, col·lectius i altres entitats representatives i defensores de les persones amb discapacitat. No en citaré cap per no deixar-me'n. Però sí que vull remarcar que gràcies a elles, la lluita per posar fi a les desigualtats en l'àmbit de la discapacitat ha estat i serà més ferma i plausible.

Jordi Jordana i Rossell,
Conseller general i President del Grup Parlamentari Demòcrata